

Doc. dr. Monika  
Govekar-Okoliš

Filozofska  
fakulteta  
Univerze v  
Ljubljani

# RAZVOJ IN POMEN LJUDSKIH VISOKIH ŠOL NA SLOVENSKEM V LETIH 1918–1941

## POVZETEK

V prispevku je prikazan razvoj ljudskih visokih šol na Slovenskem v obdobju med obema vojnama, v letih od 1918 do 1941. Opremljeni so vzroki za njihov nastanek, ki so spodbudili potrebe po množičnem izobraževanju ljudi, zlasti odraslih. Opisana so prizadevanja in teoretični pogledi posameznikov, takratne inteligence, kulturnikov, pedagogov za nastanek in razvoj ljudskih visokih šol na Slovenskem. Podrobneje sta predstavljena teoretična pogleda dr. Karla Ozvalda in dr. Franja Žgeča, ki sta si prizadevala za izobraževanje vsega prebivalstva (kmečkega in delavskega), za vzgojo »najširših plasti naroda« prav prek ljudskih visokih šol po zgledu danske ljudske visoke šole. Predstavljene in analizirane so prve ljudske visoke šole na Slovenskem po letu 1918 (v Celju, Mariboru, na Jesenicah in v Ljubljani). Iz razpoložljivih virov je prikazano delovanje posamezne ljudske visoke šole ter prepoznaven njihov splošen pomen za razvoj nadaljnega izobraževanja odraslih na Slovenskem.

**Ključne besede:** ljudske visoke šole na Slovenskem, izobraževanje odraslih, teoretični pogledi Karla Ozvalda in Franja Žgeča na ljudske visoke šole, delovanje ljudskih visokih šol

V obdobju med obema vojnama, v letih od 1918 do 1941, so se na Slovenskem prvič oblikovale tako imenovane ljudske visoke šole. Prikazali bomo vzroke za nastanek teh institucij, prizadevanja posameznikov in takratne teoretične poglede na ljudsko visoko šolo ter njen razvoj. Opisali in analizirali bomo prve ljudske visoke šole na Slovenskem in njihov pomen za razvoj nadaljnega izobraževanja odraslih.

## VZROKI IN OKOLIŠČINE ZA RAZVOJ LJUDSKIH VISOKIH ŠOL

Slovenci smo v obdobju med letoma 1918 in 1941 doživeli veliko sprememb. Ena pomembnejših je bila ta, da smo se po koncu prve svetovne vojne, 29. oktobra 1918, priključili kratkotrajni državi Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki se je 1. decembra 1918 združila s Kraljevino Srbijo v Kraljevino Srbov, Hrvatov in

Slovencev, od leta 1929 imenovano Kraljevina Jugoslavija. V političnem, gospodarskem in kulturnem pogledu se je položaj Slovencev v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev izboljšal glede na prejšnje stanje v Avstro-Ogrski monarhiji. To se je kazalo predvsem v priznanju slovenskega jezika, ki je postal učni jezik v šolah, leta 1919 smo v Ljubljani dobili slovensko univerzo, ustanovljale so se številne kulturne ustanove, ki so omogočale večji nacionalni razvoj slovenskega naroda (Balkovec, Bajt idr., 1995: 203). Takrat je prišlo do velikih demografskih, gospodarskih, socialnih in kulturnih sprememb.

Rastoča industrializacija, procesi urbanizacije in migracij, težnje po vzpostavitvi liberalno-demokratske ustavne države ter svetovna gospodarska kriza so močno zaznamovali takratno družbeno življenje v Sloveniji. Omenjene spremembe so se kazale tudi na področju vzgoje in izobraževanja (Bezenšek, 1998: 11). Temelj za razvoj vzgoje in izobraževanja pa so bili narodni, gospodarski in družbeni razvoj. Industrializacija je povzročila nastajanje sloja industrijskega delavstva in njegovo ločevanje od obrtnikov. S tem se je začela spreminjati struktura najnižjih slojev. Zaradi pomanjkljive izobrazbene strukture so se pojavljali socialni problemi najširših slojev. Obdobje industrializacije je prineslo spoznanje, da so najširšim slojem prebivalstva potrebna dodatna znanja. Tako je postalo vprašanje izobraževanja odraslih vprašanje ekonomske učinkovitosti. Na razvoj izobraževanja odraslih na Slovenskem so takrat pomembno vplivale tudi ideje duhovnih

Izobraževanje odraslih je na Slovenskem skušalo ustreči trem zahtevam posameznika, slojev in naroda v vseh deželah, kjer so živeli Slovenci: 1. utrditi in izboljšati materialno eksistenco posameznika, 2. narodni preporod in razvijanje ter utrjevanje nacionalne identitete, 3. osebni razvoj posameznika, njegov odnos do države, cerkve, okolja in soljudi (Jug, 1999: 271).

gibanj (klasika, idealizem in romantika), ki so se razvijale v glavnih evropskih središčih.

## SLOVENSKI MISLECI O LJUDSKI VISOKI ŠOLI

Za razvoj slovenskih ljudskih visokih šol so si prizadevali takratni slovenski pedagogi in inteligenca, ki so želeli dvigniti izobrazbo slovenskega naroda. Slovenski pedagogi so poudarjali pomen izobraževanja vsega slovenskega prebivalstva. Prizadevali so si, da slovenska inteligenca in učiteljstvo posvetita svoje delo ljudski izobrazbi. »In če bi

naše slovensko ljudstvo take boljše duševne hrane tudi želelo, inteligenca je dolžna vzbuditi v masah željo po pouku, po daljni izobrazbi, inteligenca je zavezana, da vedno vzbuja med ljudstvom lakoto in žejo po duševnih užitek...« (Ljudstvu izobrazbe, 1901: 87). V

ta namen so menili, naj se ustanovijo ljudske visoke šole, namenjene ljudski, to je narodni izobrazbi. S tem je bilo povezano nadaljnje izobraževanje odraslih, kajti vse več je bilo potreb po bolj organiziranem izobraževanju že zaposlenih ljudi.

Slovenska inteligenca je z izobraževalno političnimi in kulturnimi dejavnostmi pomembno vplivala na nadaljnji razvoj tudi slovenske nacionalne zavesti. To so dosegali z raznimi prevodi člankov, samostojnimi koncepti in prispevki k delu med odraslimi. Zavzemali so se za popularizacijo učiteljskega poklica, za prosvetno delo in za gospodarski razvoj (Jug, 1999: 272). Tako je na primer Natorp v članku »Ljudsko vseučilišče« iz leta 1919 pisal, naj bo ljudsko vseučilišče kot visoka šola za vse ljudi, naj bo »nekaj, kar odgovarja in je potrebno vsem, ki niso bili deležni istega izrednega zunanega položaja in posebne predizobrazbe« (Natorp, 1919: 64). Menil je, da naj postane ta ustanova središče svobodnega izobraževanja

*Ljudska visoka šola kot kraj izobraževanja, razvoja demokracije in gospodarstva.*

za vso skupnost, naj bo povezana z razvojem demokracije in gospodarstva. Natorp se je zavzemal za enotno organiziranje izobraževalnih institucij za odrasle (ibid.).

Poleg Natorpa je pisal o pomenu in tipih ljudske visoke šole na Slovenskem tudi Kranjc. V svojem prispevku »O ljudskih univerzah« je opisal dva tipa ljudskih univerz, danskega (severnega) in angleškega (zahodnega). Bil je navdušen nad obema tipoma institucij, saj je menil, da bi bilo najbolje, če bi na Slovenskem imeli oba.

Ljudska visoka šola na Slovenskem naj bi bila po njegovem mnenju primerna za prenos idej med ljudstvo, ker deluje hitro in ima hitre uspehe, saj prenaša mišljenje odraslih in mladine na bodoče generacije, ki ustvarjajo prihodnost naroda. Prav tako daje tak tip institucije možnost za razvoj na gospodarskem in splošno političnem področju. Stik med ljudskim vseučiliščem in narodom lahko privede do zblizanja raznih socialnih slojev in premosti prepad med izobraženci in neizobraženci.

Iz omenjenega prepoznamo takratne potrebe po izobraževanju odraslih in prizadevanja posameznikov, intelektualcev, ki so stremeli k preseganju izobrazbenih in s tem tudi socialnih razlik med ljudmi. Ljudske visoke šole naj bi prirejale ljudska predavanja in imele ključno vlogo ne samo za mladino, temveč tudi za odrasle.

### **PRIZADEVANJA KARLA OZVALDA IN FRANJA ŽGEČA ZA LJUDSKO VISOKO ŠOLO NA SLOVENSKEM**

Največ prizadevanj za uveljavitev ljudskih visokih šol na Slovenskem pa sta imela prav

Danski tip ljudske univerze daje poudarek nadaljnji izobrazbi in vzgoji najbolj preprostega prebivalstva. Angleški tip pa je primeren za izobraževanje inteligence, ki bi lahko prenesla znanost v poljudnoznanstveni obliki med preproste ljudi (Kranjc, 1919: 245).

»O narodu, državi, družbi bi se le tedaj dalo reči, da so sposobni resničnega napredka, če bo visoka izobrazba posameznikov stala trdno zasidrana v široki ljudski izobrazbi« (Ozvald, 1922: 2).

gotovo dva takratna pomembna teoretika na pedagoškem področju, oba doktorja pedagoške znanosti, dr. Karel Ozvald in dr. Franjo Žgeč. Njuna temeljna ideja in želja, ki ju je vodila k ustanavljanju ljudskih visokih šol, je bilo zavzemanje za izboljšanje položaja kmečkega in delavskega prebivalstva.

**Karl Ozvald** se je zavzemal za izobraževanje najširših plasti naroda, saj je pisal številna dela, v katerih je poudarjal pomen nadaljnjega izobraževanja vsega naroda. V prispevku »Kaj je in kaj ni ljudska univerza?« je zapisal, da je v novonastali državi Srbov, Hrvatov in Slovencev vse prebivalstvo poklicano k političnemu sodelovanju in politični soodgovornosti. Odgovornost za to je pripisal takratni inteligenci, ki pa še ni bila pripravljena voditi ljudstva.

Govoril je o kulturnem dualizmu. Na eni strani je opozarjal, da obstaja ozek krog izobražencev, ki so se odtujili od preprostega ljudstva, ki predstavlja večino prebivalstva v državi. Po drugi strani je bil prepričan, da je izobražen tisti človek, ki zna samostojno misliti, ocenjevati svet in življenje, ter se je sposoben vživeti v sočloveka. Izobražen človek je povezan z gospodarskim, socialnim, pravnim, političnim in нравnim življenjem, z življenjem v raznih kulturnih skupnostih, kot so narod, država in cerkev. »Zahteva se marveč življenje življenja (Lebensführung), ki je v organski zvezi s strokovno, oziroma poklicno izobrazbo«. Najbolj pomembna pa je smer »od strokovne (poklicne) k splošni izobrazbi, a ne narobe!« (ibid.: 3). Menil je, da cilj ljudskega izobraževanja ni podajanje znanosti, kajti namen univerze je znanstveno delo, iskanje resnic, ljudstvu pa naj bi se resnice podajalo na razumljiv način, to je prek ljudskih visokih šol.

Kot vzor je vzel dansko ljudsko visoko šolo, vendar je opozarjal, da tovrstne institucije ne moremo kar prestaviti v slovensko okolje, saj so naravni, socialni in kulturni vplivi na šolo pri nas drugačni, kot so bili na Danskem. Vendar je prav takšna izobrazba, kot jo je omogočala ljudska visoka šola na Danskem, nujno potrebna slovenskemu narodu. »Kajti le v duhu in resnici započeta, na vse sloje raztegnjena izobrazba, nas utegne kdaj pripeljati do – prave demokracije, to je: do novih, boljših temeljev narodnega in občeloveškega življenja« (ibid.: 9).

Ozvald je menil, da ljudska visoka šola ni znanstvena, temveč izobraževalna in vzgojna šola. »Namen ljudske visoke šole ni, iz kmeta, malega obrtnika, industrijskega delavca... napraviti izobraženca v današnjem smislu besede; prej bi nje namen utegnil biti ta, da današnjega 'intelektualca' – počloveči. Ljudska visoka šola naj v življenje kmeta, malega obrtnika, industrijskega delavca... zanese nekaj takega, kar jim njihovega poklica ne bo priskutilo in osovražilo, kakor dela današnji način izobraževanja, temveč jim ga bo pomagalo vzljubiti in jim ga bo pokazalo v lepši, to je v plemeniti luči duha! Zato pa, če res hočemo uspehov, se 'nižjim' slojem nikar ne bližajmo z napihnjeno štulo današnjega intelektualca, temveč – skromno in spoštljivo« (Ozvald, 1922: 10).

Svoje temeljne ideje o ljudski visoki šoli je strnil v knjigi »Kulturna pedagogika« (1927). Menil je, da bi se v teh institucijah znanost

Ozvald je videl ljudsko visoko šolo kot eno najprimernejših institucij za izobraževanje preprostega prebivalstva, katere naloga je oblikovati takšnega človeka, ki bo deloval v svojem interesu in interesu svojih sočlanov v družini, občini, narodu in državi. Dostopna naj bi bila vsem državljanom, zato naj se v tako ustanovo vključuje tehnična in poklicna znanja, vendar tako, da bodo združena s celotnim delovanjem posameznika.

spajala z vsemi življenjskimi položaji ljudi, ki jo obiskujejo, da bi v njih ljudje dosegli socialni in etični preporod takratnega življenja. Tovrstno izobraževanje naj bi pomagalo ljudem, da bi se bolj počlovečili. Ljudska visoka šola naj bi združevala vse plasti naroda, kljub različnemu mišljenju in interesom skupnega, in pomagala ljudem najti odgovore na različna življenjska vprašanja (posameznikove eksistence, socializacije s krajem in pripadnostjo narodu in državi).

Ozvald je bil prepričan, da ravno pot do splošne izobrazbe vodi prek poklica. Delo človeku ponuja največ priložnosti za doživljanje življenjskih situacij, stik z vsemi oblikami življenja od gospodarstva, politike, znanosti, kulture, religije in skupnosti, ki ji pripada, da si tako vsak posameznik lahko prizadeva za delovanje v prid samega sebe in v prid skupnosti, v kateri živi.

Podobno je tudi **Franjo Žgeč** v vseh svojih delih poudarjal pomen izobraževanja ljudi, da bi preprosto slovensko prebivalstvo doseglo čim višjo stopnjo izobrazbe. Na tak način bi se rešilo iz zaostalosti, neznanja in revščine. V svojem prispevku »Nekaj misli o izobraževanju najširših plasti našega naroda in o ljudski visoki šoli« je Žgeč poudaril potrebo po izobraževanju in vzgoji najširših plasti naroda in najbolj pomemben cilj, to je oblikovanje človeka. Družba je, kot omenja, sama uvidela potrebo po podajanju znanja v poljudni obliki tudi tistim slojem, ki niso imeli priložnosti in niso bili deležni višje izobrazbe, in jim omogočila, da izpopolnijo svoje znanje (Žgeč, 1923: 70). Opozarjal je, da so že obstoječe ljudske visoke šole (ljudske univerze) v Celju, Mariboru, Jesenicah, Zagrebu in Beogradu takrat sledile spremembam, vendar niso bile namenjene kmetu in delavcu. Problem je videl v tem, da so obstoječe ljudske

*Ljudska visoka šola ni znanstvena, ampak izobraževalna in vzgojna.*

*Počlovečenje je temeljni cilj ljudske visoke šole.*

visoke šole nastale brez jasno začrtanih ciljev in poti, predvsem ker se ustanovitelji niso dovolj poglobili v vprašanja, zakaj in komu so namenjene, kakšne so dejanske potrebe po izobraževanju odraslih. »Niso dovolj poznali tistih sil, ki naj bi nas gonile pri ustanavljanju ljudskih visokih šol, tistih pravih, kakršne imajo severni evropski narodi, zlasti na Danskem. Vzrok je tudi v tem, da nismo imeli

*Ljudska visoka šola je namenjena kmečkemu in delavskemu prebivalstvu.*

prilike spoznavati ne njihovega ustroja in ne njihovih uspehov« (ibid.: 70).

Tudi Žgeč je menil, podobno kot Ozvald, da je ljudska visoka šola nekaj drugega kot univerza, saj je ljudska visoka šola institucija za ljudstvo, namenjena kmečkemu in delavskemu

prebivalstvu. Ljudske visoke šole naj bi ljudem pokazale smernice za življenje in delovanje in jim omogočile, da se bolj udeležujejo v življenju. To naj bi bila »šola mišljenja, razsojanja, razglabljanja, šola značaja in pravega človečanstva« (ibid.: 72).

Ljudska visoka šola naj bi človeku omogočala razvoj socialnega čuta, tako da bi lahko razumel in doumel duševnost svojega bližnjega. Ljudsko visoko šolo naj bi potrebovali za to, da slovenski narod ostane »čil in zdrav, svoboden in da ne podleže današnji dobi gospodarskega in političnega zaslužjevanja, da ne izgine v kaosu svetovne krize. Potrebujemo jo za to, da vzgojimo novo močno in življenja sposobno generacijo z visokimi etičnimi načeli; generacijo, ki bo reševala vse naloge, kakršne prinaša razvoj« (ibid.: 73).

Prav tako kot Ozvald je Žgeč imel za zgled dansko ljudsko visoko šolo, ki je dvignila kmečko prebivalstvo na visoko kulturno raven. Prepričan je bil, da bi tudi na Slovenskem prek tovrstnih šol dvignili kulturno raven vsega naroda in s tem izboljšali ekonomski ter socialni položaj ljudi.

*Razvoj avtonomnega človeka in njegovega socialnega čuta je prioriteta ljudske visoke šole.*

Glede na to, da je bila takratna država predvsem agrarna, je Žgeč menil, da bi največ pozornosti morali posvetiti kmečkemu prebivalstvu, ker je bilo pasivno in bolj vpeto v tradicijo kot v prihodnost. Delavstvo pa je bilo bolj aktivno, hotelo je pridobiti uporabna znanja in zanimala ga je prihodnost. Zaradi omenjenih razlik je Žgeč predvidel razvoj dveh vrst šol, posebej za kmečko prebivalstvo in posebej za delavstvo.

Ljudska visoka šola za kmečko prebivalstvo naj bi delovala na deželi kot zavod, kjer bi učenci stanovali v času študija, podobno kot je bilo v danskih ljudskih visokih šolah. Namesto pasivnega sprejemanja in učenja prek učitelja bi uvedli samoaktivnost in produktivno delo, s čimer bi se oblikovala svetovni nazor in značaj posameznika. Cilj bi bil avtonomen človek. Naloga tovrstne šole bi bila duhovno prebuditi učence, odkrivati nove vrednote in jih pripraviti na reševanje nalog takratnega časa. Število in vsebine predmetov niso najpomembnejši. Vsak predmet mora imeti vzgojne vrednote, znanje je le snov, ob kateri se posameznik oblikuje. Ljudska visoka šola za kmetijsko prebivalstvo bi morala biti popolnoma samostojna in avtonomna, država bi jo le finančno podpirala in pospeševala razvoj. V šoli bi bilo največ 30 učencev. Učiti bi morali najbolj razgledani učitelji z dovolj znanja in izkušnjami, ki bi morali upoštevati potrebe učencev (Žgeč, 1923a: 97–99).

Za delavstvo pa je videl potrebo po ustanavljanju drugačnih ljudskih visokih šol, kot so bile danske, saj je po njegovem mnenju delavstvo potrebovalo pravo izobrazbo, kar pa ne morejo dobiti samo z različnimi predavanji. Za izobrazbo delavstva bi morali poiskati nove oblike izobraževanja, predvsem zato, ker je bilo med delavstvom tudi veliko odraslih ljudi, ki so želeli izpopolniti svojo izobrazbo. Za njihovo izobraževanje je Žgeč predlagal posebno vrsto nadaljevalnih šol. Predlagal je tudi teme, ki bi delavce zanimale (o strojih, poteku proizvodnje, o orodjih in delu, o industrializaciji ter razvoju industrije, o gospodarstvu in trgo-

Cilj prizadevanj obeh, Žgeča in Ozvalda, so bili dvig izobrazbene ravni posameznika, razvoj posameznikove osebnosti, oblikovanje za delo in ustvarjanje čim bolj sposobnih ljudi, ki bi lahko s svojim znanjem in ustvarjalnostjo dvigovali svoj socialni status, ekonomski položaj in raven družbe. V omenjenih pogledih Ozvalda in Žgeča zasledimo ideje o nadaljnjem, stalnem, vseživljenjskem izobraževanju in učenju ljudi.

vini idr.). Tako šolo je predlagal Žgeč, bi morali imenovati »delavska ljudska visoka šola« (Žgeč, 1923: 79). To bi bila nadaljevalna šola, za odrasle delavce, za strokovno izpopolnjevanje in za delo v industriji, medtem ko bi bila ljudska visoka šola za kmečko prebivalstvo namenjena tudi mlajšim odraslim, ki so že zaposleni na področju kmetijstva.

Iz teoretičnih predpostavk in prizadevanj lahko ugotovimo, da je bil na Slovenskem kot zgled postavljen zlasti danski tip ljudske visoke šole. Tovrstna šola je bila namenjena bolj kmečkemu prebivalstvu, ni pa bila ustrezna za vse prebivalstvo, za širši narod. Ozvald ni delal razlik med ljudskimi visokimi šolami za kmečko in delavsko prebivalstvo, ampak se je zavzemal za ljudsko visoko šolo za vse prebivalstvo, ki naj bi se v tej instituciji učilo glede na svoje potrebe in se izobraževalo vse življenje. Prednost je dajal izobraževanju delavstva, ker so delavci takrat potrebovali največ znanj zaradi rastočega razvoja tehnike in industrije. Skupno Ozvaldu in Žgeču je bilo to, da sta se zavzemala za izobraženost vsega prebivalstva, da sta si prizadevala vzgojiti posameznika tako, da bo pripomogel k nadaljnjemu osebnemu razvoju in razvoju naroda ter države.

## DELOVANJE PRVIH LJUDSKIH VISOKIH ŠOL NA SLOVENSKEM

Zametki prve ljudske visoke šole so bili že pred obravnavanim obdobjem, pred letom 1918, v Trstu. Tam so leta 1905 ustanovili

Delavsko izobraževalno društvo Ljudski oder. Podobno so leta 1910 ustanovili Delavsko izobraževalno društvo v Gorici. Nastajala so še druga delavskoprosvetna društva, zlasti na Primorskem (v Solkanu, Pevmi in v Mirnu) (Govekar - Okoliš, 1998: 67). Omenjena delavska društva so imela pomembno prosvetno vlogo. Poleg javnih predavanj so v okviru društev imeli razvejano kulturno dejavnost (knjižnice, čitalnice, izleti idr).

Po letu 1918 so se na Slovenskem začele ustanovljati institucije z imenom Ljudske visoke šole. Ime za te vrste šol, kot ugotovljamo, ni bilo enotno. Poleg imena ljudska visoka šola zasledimo imeni »ljudsko vseučilišče« in »ljudska univerza«. Leta 1921 je začela svoje delovanje ljudska visoka šola – Ljudsko vseučilišče v Celju. Leta 1922 sta začela delovati Ljudska univerza v Mariboru in Ljudsko vseučilišče na Jesenicah. Kasneje, leta 1923, je bila ustanovljena ljudska visoka šola v Ljubljani, leta 1927 v Studencih pri Mariboru in leta 1937 na Ptujju in v Kranju.

Nekatere ljudske visoke šole so bile najprej organizirane kot društva za prosvetljevanje vseh slojev prebivalstva. Tovrstne institucije so poleg predavanj prirejale različne izobraževalne in prosvetljalne dejavnosti, kulturne, športne idr. prireditve ter izlete. Izdajale so tudi tiskana gradiva in v svojih knjižnicah omogočale ljudem dostop do knjig.

Namen ljudskih visokih šol, kot smo spoznali, je bil posredovati znanja z različnih strokovnih področij predvsem zato, da bi bili odrasli bolj informirani. V ljudskih visokih šolah so sodelovali takratni znani strokovnjaki, doktorji znanosti z različnih strokovnih področij, javni delavci, profesorji, kulturniki in umetniki. Znanja, ki so jih ljudske visoke šole dajale, pa so bila znanja, ki so se odmikala od kmečkega življenja in so bila namenjena le ožjemu krogu ljudi (Krajnc, 1979: 162). To bomo v

*Na Slovenskem je prevladal danski tip ljudske visoke šole.*

nadaljnem opisu delovanja ljudskih visokih šol na Slovenskem lahko tudi spoznali.

Ljudske visoke šole so bile zelo dobro organizirane in so postale vidna središča izobraževanja odraslih ljudi. Na njihov nadaljnji razvoj pa je vplival tudi odlok Ministrstva prosvete o ljudskih univerzah iz leta 1932. Po tem odloku je začelo ministrstvo kontrolirati vsako dejavnost na ljudskih visokih šolah. Uradno so jih imenovali ljudske univerze. Ministrstvo prosvete je moralo najprej odobriti izbor tem za predavanje, načrt in program tečajev ter predavateljev za vsako leto posebej. Odobritev je bilo treba pridobiti prek pristojnih upravnih oblasti in prosvetnih oddelkov banske uprave. Ljudske univerze oziroma ljudske visoke šole naj bi vodile izključno kulturno-prosvetne naloge, skrbele za interese državne uprave in narodne enotnosti (Hojan, 1975: 25–26).

### **PRVA LJUDSKA VISOKA ŠOLA NA SLOVENSLEM – LJUDSKO VSEUČILIŠČE V CELJU**

Ljudsko vseučilišče v Celju je bilo ustanovljeno leta 1921. Predsedoval mu je vladni svetnik in gimnazijski ravnatelj Emil Lilek (Hojan, 1975: 24). Podatke o delovanju Ljudskega vseučilišča najdemo v takratnem časopisju Mariborski večernik Jutro, Večernik, Nova doba in Slovenski narod. Že v letu 1921/1922 so imeli 30 dobro obiskanih predavanj. Predavanja so imela največji poudarek na izobrazbi delavstva v Celju. Glede na takratne zanimivosti so delavci lahko poslušali predavanja s področja elektrike in njenih poskusov, o premoži in vodnih silah, o združništvu kot gospodarski in socialni rešitvi človeštva, o davkih idr. Vsako leto so prirejali več predavanj in tudi bolj raznolika, glede na potrebe in novosti s posameznih področij določene stroke ali znanstvene discipline. Vsebine so se širile na področje zdravstva, fizike, zemljepisa, zgodovine, pedagogike, filozofije, kulture, sociologije idr. (ibid.).

Do 10. obletnice delovanja je Ljudsko vseučilišče v Celju organiziralo 200 predavanj, ustanovilo je svojo knjižnico, natisnilo predavanja v knjižni obliki in si tako pridobilo širok krog predavateljev (Jug, 1998: 111). Večina jih je bila iz Maribora in Ljubljane, prišli pa so tudi iz Hrvaške. Na primer, v letu 1933 sta predavala iz Zagreba prof. dr. Bazal na temo »Ali je naša volja svobodna« (Zanimivo predavanje..., 1933: 2) in univ. prof. dr. Boris Zarnik na temo »Od kdaj je življenje na zemlji, s skioptičnimi slikami« (Ljudsko vseučilišče, 1933a: 3). V tem letu so bila tudi predavanja o Danski, na primer »O Danski z diapozitivi« prof. Baša iz Maribora, ki je prikazal pomen danske kulture in pomen Grundtvigove ljudske visoke šole (Ljudsko vseučilišče, 1933b: 2). Poleg tega so bila zanimiva predavanja v letu 1934/1935, saj je bil celoten ciklus predavanj posvečen obravnavi položaja našega naroda po letu 1914. Na primer, »O položaju Evrope leta 1914« je imel predavanje dr. Hauptman iz Zagreba, »O političnem položaju Slovencev leta 1914« dr. Kukovec iz Maribora, »O Srbiji« dr. Jovanović iz Beograda (Predavanja na ljudskem..., 1934: 2). Podobno je bil izveden ciklus pedagoških predavanj na Ljudskem vseučilišču v Celju v letih 1939 in 1940, kjer je predaval tudi dr. Franjo Žgeč na temo »Nekaj problemov izven šolske vzgoje«.

Svoj pečat Ljudskemu vseučilišču v Celju pa je dal leta 1921 tudi dr. Ozvald, saj je kot po-

Vse do druge svetovne vojne leta 1941 se je v prvem slovenskem ljudskem vseučilišču v Celju zvrstilo veliko predavanj s poljudnoznanstvenimi vsebinami. Posebnost je bila, da so bila vsa predavanja obogatena s pisnim gradivom, nekatera tudi z avdiovizualnimi sredstvi. Predavanja so potekala sezonsko, od oktobra do junija. Obiskovali so jih vsi sloji slovenskega prebivalstva, največ je bilo delavstva, število obiskovalcev pa je nihalo in bilo odvisno od tematike in časa izvajanja (Zajc - Cizelj, 1999: 161).

sebno obliko predavanj uvedel tako imenovani akademsko-socialni krožek. Namen krožka je bil preučevati socialna vprašanja delavstva in ugotavljati potrebe delavcev po izobraževanju (Jug, 1998: 111). To je bila nova oblika izobraževanja odraslih na ljudski visoki šoli, ki je zahtevala večjo aktivnost udeležencev.

## LJUDSKA VISOKA ŠOLA – LJUDSKA UNIVERZA V MARIBORU

Dvaindvajsetega novembra 1921 je potekal pogovor o ustanovitvi »Ljudskega vseučilišča« v Mariboru na pobudo takratnih socialnih demokratov. Namen ljudskega vseučilišča je bil, da postane središče prosvetnega dela v Mariboru, skrbelo je za splošnoizobraževalna predavanja, širilo je duhovno obzorje mariborskega delavstva in srednjega sloja. Namesto nasvetov Ozvalda o ljudski visoki šoli po danskem zgledu so se v Mariboru odločili za društvo, ki je skrbelo za vso organizacijo predavanj. Znotraj tega je deloval posebni pripravljalni odbor, ki je izdelal pravila in preostale priprave za ustanovitev društva. Ta društvena pravila je potrdila pokrajinska uprava v Ljubljani. Ustanovni zbor ljudske univerze v Mariboru je bil 18. januarja 1922 (M., 1922, str. 4).

V prvem letu, 1922/1923, se je na Ljudski univerzi v Mariboru zvrstilo 22 predavanj. Prvo predavanje je imel prof. Ivan Favaiu z naslovom »O Ljudski univerzi z ozirom na vzgojo in izobrazbo ljudstva«. Organizirali so tečaj za kemijo (prof. Jože Pirnat) in tečaj za fiziko (prof. dr. Adolf Pečovnik). Podobno kot v Celju so prirejali tudi v Mariboru cikle predavanj o zgodovinski tematiki (naselitev južnih Slovanov na današnjem ozemlju, zgodovina Maribora, razdvojenost slovanskih narodov idr.). Imeli so predavanja o literaturi in pesnikih Otonu Župančiču in Ivanu Cankarju z recitacijami, o moderni liriki, ruski literaturi idr. Teme predavanj so bile zelo različne, tudi o zdravstvu in varstvu otrok, o pomorstvu, o

denarju idr. Udeleženci so bili iz vseh slojev mariborskega prebivalstva (Hartmann, 1995: 76–77).

Delovanje Ljudske univerze v Mariboru lahko razdelimo na dve obdobji, pred letom 1932 in po njem. Pred letom 1932 je ljudska univerza delovala kot društvo, skrbela je za številna strokovna predavanja, predvsem za različne tematske cikle (slovenski, hrvaški, srbski, ruski, češki, francoski, etični, državljanski, zdravstveni idr.). Prirejala je različne tečaje znotraj meščanskih šol, srednjih šol, glasbene prireditve, izlete idr. (B. O., 1932: 6). Predavali so domači strokovnjaki, predvsem univerzitetni profesorji iz Ljubljane, Zagreba, Beograda, Skopja in iz tujine (Avstrije, Nemčije, Francije, Anglije in Rusije).

Po letu 1932 pa je bilo delo na ljudski univerzi v Mariboru precej bolj razgibano zaradi takratnega vpliva vojne v Evropi in svetu, naraščajoče moči fašistične Italije in nacistične Nemčije, vpliva Sovjetske zveze, gospodarske krize na Slovenskem in podobno. Ugotavljamo, da so ta dogajanja vplivala tudi na izbor tem predavanj, ki so bile značilne za obdobje pred drugo svetovno vojno. Predavanja so zajemala posamezna področja. S področja *zgodovine* zasledimo pomembnejša predavanja, na primer, leta 1933 je predaval dr. Warrier iz Zagreba z naslovom »Napoleon in njegova doba«, leta 1938 je Radivoj Rehar predaval o slovanstvu in utopiji ter stvarnosti, leta 1939 pa je dr. Franc Zwitter predaval o vzrokih in načelih francoske revolucije. Imeli so številna predavanja s področja *geografije* glede na posamezne države: Kitajska (prof. dr. Andrija Štampar iz Zagreba), Afganistan (prof. Bogomir Stupan, 1939), o popotovanjih iz Avstralije, Amerike, Skandinavije idr. Predavanja so bila tudi o *politično-geografskih problemih* jugovzhodne Evrope (prof. dr. Svetozar Ilešič), pa o vprašanih in bistvu ter pomenu demokracije, o španski državljanski vojni ... Predavanja so segala tudi na *ekonomsko področje*: o bančništvu, kreditnem sistemu, o valutah, združništvu, gospodarskih



in političnih sistemih v svetu (prof. dr. Franja Crneka). Predavanja so bila tudi s področja *filozofije* (obravnavali so predvsem pomen in vlogo malega naroda, na primer prof. Edvard Kocbek leta 1938 o človekovem odnosu do vojne, prof. Anton Trstenjak leta 1941). Zvrstila so se tudi predavanja s področja *sociologije* (o položaju kmečke ženske v družbi je predavala Mara Matočec leta 1939), prav tako s področja *pedagogike in psihologije* (o pomenu vzgoje, o nadarjenosti, inteligenci idr.).

Predavanja so segala tudi na področja *naravoslovja* (o morskem živalstvu, pračloveku, ledeni dobi idr.), *tehnike* (inž. Vladimir Šlebinger leta 1934 o električnem prenašanju slik in brezžičnem gledanju, prof. dr. Maroković leta 1940 o barvni fotografiji). Veliko predavanj je bilo s področja *zdravstva*, kjer so obravnavali spolno vzgojo z zdravniškega vidika (prof. dr. Anton Breclj leta 1937). Teme so se nanašale na duševne bolezni, materinstvo idr. Končno pa so bila še predavanja s področij *glasbe, likovne umetnosti, slovenske literature, političnega položaja Evrope, vojnega gospodarstva, kmečke politike, vojne kirurgije*. Sezona 1940/1941 je bila zaradi druge svetovne vojne nedokončana, zadnje predavanje je imel 17. marca 1941 pedagog dr. Stevan Pataki iz Zagreba (ibid.: 99–102).

Vodstvo Ljudske univerze v Mariboru se je zavzemalo za tip danske ljudske visoke šole in ga prilagodilo svojim krajevnim razmeram. Do leta 1939 je imela ljudska univerza skoraj 1000 različnih prireditev z več kot 100.000 poslušalci. Dobro obiskanih predavanj so se ude-

S tako pestrim izborom predavanj, ki so pokrivala praktično vsa področja od humanizma in družboslovja do naravoslovja, so v Mariboru skrbeli za vzgojo širšega prebivalstva, saj so udeleženci pridobili tako splošna kot praktična znanja, usposabljali so se za samostojno mišljenje in krepili značaj, s čemer je bil namen ljudske univerze v Mariboru dosežen.

leževali predvsem srednji sloji in tudi dijaki (Spominski zbornik..., 1939: 203).

## LJUDSKA VISOKA ŠOLA – LJUDSKO VSEUČILIŠČE NA JESENICAH

Kot tretja je bila ustanovljena Ljudska visoka šola na Jesenicah, imenovana »Ljudsko vseučilišče«, o kateri pa smo našli zelo malo podatkov. Ker so bile Jesenice takrat središče delavskega prebivalstva, sta prva poljudna predavanja za delavstvo začela leta 1921 učitelja Ivan Šega in Fran Zupančič. S tem sta spodbudila razvoj ljudskega vseučilišča na Jesenicah. Ljudsko vseučilišče je jeseni leta 1922 ustanovilo delavstvo Kranjske industrijske družbe, kjer so vsak petek potekala predavanja v delavskem domu na Savi pri prosvetnem društvu Svoboda (Šega, 1923: 2).

Posebnost Ljudskega vseučilišča na Jesenicah je bila, da so izbirali teme za predavanja glede na potrebe delavstva. Tako so potekala že v letu 1922/1923 različna predavanja, za katera sta najbolj skrbela Ivan Šega in Fran Zupančič. Oba predavatelja sta menila, da morajo ljudska predavanja obravnavati »dnevna svetovna vprašanja«, saj je le na tak način mogoče pridobiti delavstvo (ibid.). Na primer, Fran Zupančič je imel predavanja o železu, zgodovini, prirodoslovju, razvoju živih bitij, toploti, zgodovini Jana Husa, »Črtice iz ljudskega gospodarstva«, »O elektriki«, »Črtice iz prirode«, »O bankah in delavstvu«, statistiki in številkah ... (ibid.).

Ivan Šega pa je predaval o živalstvu, na temo »Misel o draginji«, imel je predavanja z naslovom »Veda o zemskem potresu«. Posebno pozornost je namenil predavanju za odrasle na temo »Otrok in njegova vzgoja«. Dotaknil se je zgodovinskih tem, na primer o francoski revoluciji in o kmečkih uporih. Šega je imel v tem letu kar dva ciklusa predavanj. Prvi je imel naslov »Naša narava«, kjer je govoril o naravi nasploh, o živalih, pticah in nižjem živalstvu. Drugi cikel pa je imel naslov »Francoska re-

Glede na razpoložljive vire in ugotovitve lahko izpostavimo, da sta imela veliko zaslug za izobraževanje delavstva na Jesenicah prav učitelja Ivan Šega in Fran Zupančič, ki sta vsa svoja prizadevanja usmerila v izobraževanje širšega prebivalstva, to je takratnega večinskega delavstva na Jesenicah, na področjih, kot so zgodovina, biologija, geologija, ekonomije in vzgoje otroka.

volucija«, kjer je predaval o vzrokih revolucije, dobi narodnih skupščin med letoma 1789 in 1792, o konventu v letih od 1792 do 1795 (Ljudska vseučilišča, 1922: 4).

Poleg Šege in Zupančiča so predavali tudi drugi strokovnjaki, omenimo dr. Lemeža iz Ljubljane, ki je predaval o socializmu, življenju in delovanju Karla Marxa, o napredku človeške družbe glede na iznajdbe (Šega, 1923: 2).

## LJUDSKA VISOKA ŠOLA V LJUBLJANI

V Ljubljani je pod vodstvom dr. Karla Ozvalda že od leta 1921 deloval Akademski socialno-pedagoški krožek, ki je prirejal predavanja, sestanke in različne socialno-kulturne akcije, predvsem za delavstvo. Leta 1922 je krožek deloval pod imenom Delavska ljudska visoka šola, leta 1923 pa se je preimenoval v Ljudsko visoko šolo (Hojan, 1975: 25). Na tej instituciji so predavali dr. Karl Ozvald, dr. Franjo Žgeč, dr. Alma Sodnik, dr. Rado Kušej, Alojzija Štebi, Fran Saleški Finžgar idr. Leta 1926 je ljudska visoka šola prenehala delovati. Predavanja, ki so bila na Ljudski univerzi v Ljubljani v letih od 1923 do 1924, so izhajala v zbirki Ljudska visoka šola (1924), ki jo je založila Zadržna tiskarna v Ljubljani. V Ljubljani je bila kasneje, leta 1934, ustanovljena Ljudska univerza, ki je imela svoja pravila. Predavanja so bila namenjena delavstvu, tematika pa je obsegala življenjske razmere in izobraževalne potrebe delavstva (ibid.).

Sicer pa je imela med omenjenimi prvimi ljudskimi visokimi šolami glede na razpoložljive vire prav gotovo najvidnejše mesto Ljudska univerza v Mariboru, ki je delovala v letih od 1921 do 1941 in je o njej shranjenih tudi največ podatkov. Ta institucija je v omenjenem kraju spodbujala nadaljnje izobraževanje in učenje večine tamkajšnjega prebivalstva.

## SKUPNE UGOTOVITVE O DELOVANJU PRVIH LJUDSKIH VISOKIH ŠOL

Iz pridobljenih virov lahko ugotovimo, da so bile ljudske visoke šole na Slovenskem zelo različne. Razlika je temeljila zlasti v različnih potrebah razvoja posameznega kraja, kjer so se razvile. Prav tako so na njen razvoj vplivali predavatelji in njihovo motiviranje prebivalstva, bodisi delavskega bodisi kmečkega, za nadaljnje splošno in strokovno izobraževanje. Dejansko je do leta 1939 delovalo na Slovenskem sedem ljudskih visokih šol, ljudskih univerz oziroma ljudskih vseučilišč. Žal nimamo za vsa podrobnejših podatkov, da bi lahko ocenjevali njihovo kakovost dela prek števila udeležencev na različnih predavanjih skozi posamezna leta. Zato podajamo kot zanimivost podatke le za leto 1938/1939. Hojanova (1975: 25) omenja takratno število predavateljev in predavanj ter število poslušalcev za posamezne institucije, kar je prikazano v tabeli:

Kot lahko ugotovimo iz tabele, je bilo največ predavanj v letu 1938/1939 na Ljudski univerzi v Mariboru (41), sledijo ji Ljudsko vseučilišče v Celju (23), Ljudska univerza Studenci pri Mariboru (21), Ljudska univerza v Ljubljani (15), Ljudska univerza Kranj (11), najmanj predavanj pa je bilo v omenjenem letu na Ljudski univerzi Ptuj (6). Podatki nam tudi povedo, da je bilo zelo različno število predavateljev. Največ predavateljev je bilo v letu 1938/1939 na Ljudski univerzi v Mariboru (43), sledita ji Ljudska univerza Studenci pri Mariboru (21), Ljudsko vseučilišče Celje (18), enako število predavate-

ljev (15) sta imeli Ljudska univerza Ljubljana in Kranj, najmanj predavateljev pa je gostila v omenjenem letu Ljudska univerza Ptuj. Zanimivi so tudi podatki o številu slušateljev, saj nam dokazujejo, koliko so bila dejansko obiskana in zanimiva predavanja na posameznih ustanovah. Ponovno lahko na prvem mestu omenimo Ljudsko univerzo v Mariboru, saj je imela v letu 1938/1939 kar 5562 slušateljev. Sledijo ji bližnja Ljudska univerza Studenci pri Mariboru (3358), Ljudska univerza v Ljubljani (2454), Ljudska univerza Kranj (2000), Ljudska univerza Celje (1940). Ponovno je imela najmanj obiskovalcev Ljudska univerza na Ptuj (800). Tudi tokrat nam podatki potrdijo, da je bila od vseh ljudskih visokih šol – ljudskih univerz tako po številu predavanj kot obiskovalcev najbolj dejavna Ljudska univerza v Mariboru, ki je bila tudi med preostalimi tovrstnimi institucijami tudi najdlje dejavna, vse do leta 1941.

## ZAKLJUČEK

V primerjavi s preostalimi takratnimi evropskimi državami, na primer Dansko, Anglijo, Avstrijo, so se ljudske visoke šole na Slovenskem razvile zelo pozno. Razvoj teh ustanov je pripisati različnim vplivom, predvsem novim

družbenim razmeram, ki so zaradi gospodarskega in tehnološkega razvoja prinašale potrebe po nadaljnjem izobraževanju odraslih. Ljudske visoke šole so nastale na Slovenskem na osnovi prizadevanj in želja posameznikov, takratnih intelektualcev (profesorjev, doktorjev znanosti) in kulturnikov. Prizadevali so si za bolj organizirano izobraževanje ljudi, za dvig stopnje izobrazbe in kulture vseh ljudi oziroma celotnega naroda.

Največ zaslug sta pri tem imela pedagoga dr. Karl Ozvald in dr. Franjo Žgeč, ki sta se zavzemala za izobraževanje »najširših plasti naroda«. S tem sta mislila na kmečko in delavsko prebivalstvo, ki sta potrebovala nadaljnji razvoj. Veliko kmečkega prebivalstva se je selilo v središča, kjer se je razvila industrija, za delo pa so potrebovali nova znanja, ker osnovna izobrazba ni zadoščala več. Tudi delavstvo je potrebovalo novih strokovnih znanj zaradi razvoja tehnologije in gospodarstva. Tako sta Ozvald in Žgeč prav v ljudskih visokih šolah videla možnost za vsestranski razvoj ljudi, saj naj bi pridobili poleg potrebnega strokovnega znanja tudi splošna znanja za svoj osebni in duhovni razvoj. S tem sta nakazala potrebno nadaljnje izobraževanje vseh ljudi, zlasti zaposlenih, in tako poudarjala tudi idejo o permanentnem, vseživljenjskem učenju in izobraževanju.

**Ljudske visoke šole (ljudske univerze) na Slovenskem v letu 1938/1939**

ŠT.	IME INSTITUCIJE	KRAJ	ŠTEVILO PREDAVATELJEV	ŠTEVILO PREDAVANJ	ŠTEVILO SLUŠATELJEV
1.	LJUDSKO VSEUČILIŠČE	CELJE	18	23	1940
2.	LJUDSKA UNIVERZA	MARIBOR	43	41	5562
3.	LJUDSKO VSEUČILIŠČE	JESENICE	ni podatka	ni podatka	ni podatka
4.	LJUDSKA UNIVERZA	LJUBLJANA	15	15	2454
5.	LJUDSKA UNIVERZA	STUDENCI PRI MARIBORU	21	21	3358
6.	LJUDSKA UNIVERZA	PTUJ	6	6	800
7.	LJUDSKA UNIVERZA	KRANJ	15	11	2000
		skupaj	118	117	16114

Ljudske visoke šole, ki so nastale na Slovenskem v letu 1921 in delovale do druge svetovne vojne, so imele pomemben vpliv na izobraževanje odraslih, predvsem na razvoj delavstva na Slovenskem. Analiza podatkov o vsebinah predavanj na posamezni ljudski visoki šoli nam je pokazala, da so ljudske visoke šole ponujale predvsem predavanja s področja poljudnoznanstvenih vsebin. Njihov namen se je pokazal zlasti v izobraževanju delavstva s strokovnimi temami predavanj. Mariborska ljudska univerza je dala delavstvu tudi znanstveno zastavljena predavanja. Ugotavljamo, da ljudske visoke šole s svojimi predavanji niso ponujale le splošnih in strokovnih ter znanstvenih znanj, temveč so tudi spodbujale k ohranjanju narodne identitete in slovenskega naroda ter kulture v odnosu do preostalih narodov takratne države.

Poleg tega so teme predavanj prilagajali takratnim razmeram v svetu in na Slovenskem. Tako so ljudske visoke šole, ljudska vseučilišča oziroma ljudske univerze na Slovenskem imele pomembno institucionalizirano obliko nadaljnega izobraževanja odraslih in prispevale k prosvetljevanju vseh plasti slovenskega prebivalstva, predvsem delavskega.

## LITERATURA

Balkovec, B., Bajt, D. idr. (1995). *Slovenska kronika XX. stoletja*, 1. izdaja. Ljubljana: Nova revija.

Bezenšek, J. (1998). »Družbeni cilji vzgoje in izobraževanja na Slovenskem v obdobju med obema vojnama (1918-1941)« v: Jug, J.: *Zgodovina izobraževanja odraslih v srednjeevropskih državah-obdobje med obema vojnama* (Zbirka zgodovina izobraževanja odraslih, 6. zvezek). Kranj: Moderna organizacija, str. 10–20.

B.O. (1932). »Ob desetletnici »Ljudske univerze« v Mariboru V.: *Jutro* 13/1932, str. 6.

Hartman, B. (1995). »Ljudska univerza v Mariboru 1922-1941« (tudi na Studencih in na Ptujju) v: *Časopis za zgodovino in narodopisje* 1/1995, str. 70-111.

Hojan, T. (1975). *Izobraževanje odrasle mladine 1870-1941*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.

Jug, J. (1998). »Slovensko izobraževanje odraslih od leta 1918 do 1945 v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev ter v Kraljevini Jugoslaviji« v: Jug, J. (ur.) *Zgodovina*

*izobraževanja odraslih v srednjeevropskih državah – obdobje med obema vojnama* (Zbirka Zgodovina izobraževanja odraslih, 6. zvezek). Kranj: Moderna organizacija, str. 109–116.

Jug, J. (1999). »Usmeritve ljudske univerze, ljudskih vseučilišč in ljudske visoke šole« v: Jug, J.: *Prispevki k zgodovini izobraževanja odraslih – obdobje med obema vojnama* (Zbirka izobraževanja odraslih, 8. zvezek). Kranj: Moderna organizacija, str. 271–275.

Krajnc, A. (1979). *Izobraževanje ob delu*. Ljubljana: Dopolna delavska univerza Univerzum.

Kranjc, F. (1919). »O ljudskih univerzah I« v: *Popotnik XLIII/1919*, str. 241–245.

*Ljudska visoka šola* (1924). Zbirka. Ljubljana: Založba zadružna knjigarna.

»Ljudska vseučilišča« (1922) v: *Učiteljski tovariš*, št. 40/1922, str. 4.

»Ljudsko vseučilišče« (1933a) v: *Nova doba*, št. 93/1933, str. 3.

»Ljudsko vseučilišče« (1933b) v: *Nova doba*, št. 84/1933, str. 2.

»Ljudstvu izobrazbe« (1901) v: *Učiteljski tovariš*, št. 11/1901, str. 85-87.

M. (1922). »Ustanovni zbor Ljudske univerze v Mariboru«. *Tabor* 16/1922, str. 4.

Natorp, P. (1919). »Ljudsko vseučilišče« v: *Popotnik XL/1919*, str. 64.

Ozvald, K. (1922). »Kaj je in kaj ni ljudska univerza?« v: *Popotnik XLIII/1922*, str. 1–11.

Ozvald, K. (1927). *Kulturna pedagogika – kašipot za umevanje včlovečevanja*. Ljubljana: Slovenska šolska matica.

»Predavanja na ljudskem vseučilišču« (1934) v: *Nova doba*, št. 65/1934, str.2.

*Spominski zbornik Slovenije* (1939). Ljubljana: Jubilej, str. 203

Šega, I. (1923). »Naše ljudsko vseučilišče« v: *Učiteljski tovariš*, št. 22/1923, str. 2

Zajc-Cizelj, I. (1999). »Izobraževanje odraslih v okviru celjskih društev« 1919-1941. V: Jug, J. (ur.): *Prispevki k zgodovini izobraževanja odraslih – obdobje med obema vojnama* (Zbirka izobraževanja odraslih, 8. zvezek). Kranj: Moderna organizacija, str. 154–205.

»Zanimivo predavanje na Ljudskem vseučilišču« (1933) v: *Nova doba*, št. 90/1933, str.2.

Žgeč, F. (1923). Nekaj misli o izobraževanju najširših plasti našega naroda in o ljudski visoki šoli v: *Popotnik*, XLIV 1923, str. 69–80.

Žgeč, F. (1923a). *Problemi vzgoje najširših plasti našega naroda*. Udruženje jugoslovenskega učiteljstva – poverjeništvu Ljubljana. Ljubljana: Učiteljska tiskarna v Ljubljani.